

หลักเมืองขอนแก่น : การสร้างและการช่วงชิง ความหมายในพื้นที่อำนาจ¹

Khon Kaen Pillar : The Constructions
and Contested meaning in Power Space.

แก้วตา จันทรานุสรณ์
Kaewta Janthranusorn

บทคัดย่อ

จากการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมของเมืองขอนแก่นพบว่า “ศาลหลักเมืองขอนแก่น” เป็นพื้นที่ที่ท้องถิ่น รัฐ และทุนใช้ในการสร้างช่วงชิง และต่อรองอำนาจ โดยสามารถแบ่งเป็นยุคสมัยได้ ดังนี้

ทศวรรษ 2330 อันเป็นยุคเริ่มตั้งเมืองขอนแก่น ได้มีการตั้ง “บือบ้าน” เป็นศูนย์กลางชุมชนหมู่บ้าน ต่อมาในทศวรรษ 2340 อำนาจปกครองจากส่วนกลางเริ่มแผ่ขยายมายังท้องถิ่น เข้ามาควบคุมเพื่อเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ มีการตั้ง “เจ้าเมือง” โดยอำนาจส่วนกลางปกครองเมืองแทนการให้ท้องถิ่นส่งส่วยและสร้างหลักเมืองขึ้นใหม่ เมื่อมีการย้ายเมืองก็จะตั้งหลักเมืองขึ้นตามที่ย้ายไปด้วย หลักเมืองได้กลายมาเป็นตัวแทนอำนาจจากส่วนกลางแทนการเป็นศูนย์กลางชุมชนท้องถิ่น

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “คนจีนกับการผลิตสร้างวัฒนธรรมสาธารณะในเทศบาลนครขอนแก่น” หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม โดยมี ดร.ชยันต์ วรรณะภูติ เป็นประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ Prof.Dr.Charles F.Keyes และ รศ.ดร.ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์ เป็นกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ภาพเก่าบริเวณศาลหลักเมืองตรงกันข้ามกับเทศบาลฯ และภาพงานอัญเชิญจัดทรงคำประดิษฐานเหนือมณฑปศาลาหลักเมืองใหม่ (วันที่ 14 ธันวาคม 2550)

จุดเปลี่ยนทางการเมืองครั้งสำคัญของเมืองขอนแก่นเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 อันเป็นยุคปฏิรูปการปกครอง พ.ศ. 2436 เกิดการยกเลิกระบบเจ้าเมือง และเปลี่ยนเป็น “ข้าหลวงประจำเมือง” ซึ่งขึ้นกับส่วนกลาง เกิดการต่อต้านจาก “กบฏผู้มีบุญ” ในหัวเมืองลาว ส่วนกลางลดความหมายมเหศวร์ลงไปเป็นเพียงเทพารักษ์พรัอมๆ กับลดอำนาจเจ้าเมืองเดิมลงด้วย โดยเฉพาะเมื่อได้ย้ายหลักเมืองมายังย่านการค้าของชาวจีนริมทางรถไฟใน พ.ศ. 2485 และทำพิธีเปิดศาลหลักเมืองอย่างเป็นทางการใน พ.ศ. 2498 ศาลหลักเมืองได้กลายมาเป็นพื้นที่ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคนหบดี นักธุรกิจ และนักการเมืองท้องถิ่น พิธีกรรมเกี่ยวกับศาลหลักเมืองมีประเพณีของจีนเข้ามามาก เป็นการผูกโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยเชื้อสายจีนกับอำนาจรัฐ และทุนจากส่วนกลาง

ในบริบทการพัฒนาเพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์เมือง ตั้งแต่ทศวรรษ 2540 ยุครวมทายาทจีนโพ้นทะเลเข้าสู่ตำแหน่งบริหารเทศบาลนครขอนแก่น พิธีกรรมเกี่ยวกับศาลหลักเมืองกลายเป็นพิธีกรรมแห่งความศักดิ์สิทธิ์ที่รวมเอาความเชื่อหลายแบบผสมผสานกันทั้ง ผี พราหมณ์ พุทธ และการเชิดชูสถาบันกษัตริย์ อีกทั้งศาลหลักเมืองยังถูกทำให้เป็นพื้นที่ทางการเมืองโดยทำหน้าที่เป็นที่เชื่อมโยงสายสัมพันธ์ทางธุรกิจของกลุ่มคนจีน และเป็นที่รวมของพลังในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของประชาชนตามแผนพัฒนาเทศบาลนครขอนแก่นด้วย ทั้งนี้ เงื่อนไขที่ทำให้กลุ่มอำนาจสามารถใช้ศาลหลักเมืองเป็นพื้นที่ช่วงชิงอำนาจได้ คือ การเปลี่ยนแปลงอำนาจรัฐส่วนกลาง การเปลี่ยนแปลงอำนาจทุนส่วนท้องถิ่น อิทธิพลของความคิดสากลเรื่องการปกครองและการพัฒนา ทั้งนี้โดยใช้ทุนทางสัญลักษณ์ ซึ่งได้แก่ พิธีกรรม ความเชื่อ เป็นเงื่อนไขในการสร้างและรักษาทุนทางเศรษฐกิจการเมือง

Abstract

A study of the social history of Khon Kaen city indicates that the *Lak muang or city pillar* is a social space where local people, the state, and the capital have continuously constructed and negotiated their power. These processes can be divided into several chronological periods.

The late 1780s (the decade of 2330 BE.) constituted the period of the city's settlement; the *Lak Ban* (or Bue Ban) was established as the center of the community. During the following decade of the late 1790's (2340 BE), central government power penetrated the locality in order to control it and extract benefits. The city governor (*chao muang*) was someone appointed by the central government rather than a local person who sent tribute as in the past. After the city was relocated, a new pillar was set up, which

became a symbol of central government power rather than the center of the local community.

A key political change in Khon Kaen city took place during the regime of King Rama V, the era of political revolution. In 1893 (2436 BE), the city governor system was abolished and replaced by that of governor (*kha luang pracham muang*). Under this new system which was resisted by the Holy Man's Rebellion in Hua Muang Lao, the power of the pillar, which had symbolized the city governor's power, decreased. At the same time the power of the city governor was also diminished. When the pillar was moved to the Chinese business district along the railway in 1942 (2485 BE) and the formal opening ceremony was organized in 1955 (2598 BE), it became an area where local entrepreneurs, including both business men and local politicians conducted their rituals. Consequently, the rituals related to the pillar have been increasingly combined with Chinese customs. This change links the Sino-Thai to state power and the capital.

In the context of promoting the city's identity, starting in the mid-2000s (the decade of 2550 BE), later generations of Chinese descendants have been involved in administering Khon Kaen Municipality. The rituals, which integrate syncretic beliefs along with paying homage to the king, became sacred. In addition, the pillar was transformed turned into a political space linking business among the Chinese groups. This space has also served as a center in which the city residents participate in development according to municipal development plans. There are various conditions allowing these groups to make use of the pillar in exercising their power. These conditions include changes in central state and local capital power, as well as the influence of global ideas on politics and development.

These changes utilize symbolic capitals including rituals and beliefs as a condition to create and maintain economic and political capitals.

บทนำ

การนำเสนอภาพประวัติศาสตร์เมืองขอนแก่นในวาระสำคัญแห่งชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโอกาสของการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ย้ำความสัมพันธ์เชิงอำนาจของรัฐส่วนกลางกับการพัฒนาเมืองขอนแก่นให้

ก้าวไปสู่ความทันสมัย การนำเสนอประวัติศาสตร์เมืองจึงเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงอำนาจที่แสดงผ่านเหตุการณ์และพื้นที่สัญลักษณ์ การศึกษาพื้นที่สัญลักษณ์จึงเกี่ยวข้องกับการอธิบายความสัมพันธ์ เพื่อสร้างความหมายเชื่อมโยงกับสำนักของผู้คนและอำนาจ โดยเฉพาะหลักเมืองขอนแก่น ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่สัญลักษณ์สำคัญของอำนาจรัฐที่สถาปนาเหนือท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม บริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้ความหมายของหลักเมืองขอนแก่นมิได้ถูกตรึงไว้อย่างตายตัว หากกลับถูกนิยามใหม่โดยกลุ่มผู้มีอำนาจนำทางวัฒนธรรม ดังนั้น ผู้เขียนจึงประสงค์ที่จะแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนนิยามของศาลหลักเมืองขอนแก่น ในฐานะเป็นพื้นที่ที่ท้องถิ่นรัฐ และทุน ใช้ในการสร้าง ช่างชิง และต่อรองอำนาจ

หลักเมืองขอนแก่นในบริบทการรวมอำนาจ : พื้นที่สัญลักษณ์ของอำนาจรัฐส่วนกลาง

ในราว พ.ศ. 2331 เมื่อเพี้ยเมืองแพนแห่งเมืองทุคมแขวงเวียงจันทน์ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2543 : 42) ได้ทราบข่าวว่านางคำแ่วนบุตรสาวของตนได้เป็นเจ้าจอมในรัชกาลที่ 1 และทราบข่าวว่า กวนเมืองแสน (ท้าวคำพาว) ได้เป็นเจ้าเมืองชลบท (ดาร์วรัตน์ เมตตาริกานนท์, 2546 : 55) เพี้ยเมืองแพน (ท้าวพัน) จึงได้พาสมัครพรรคพวกเดินทางข้ามโขงมาพักอาศัยอยู่ในเขตเมืองสุวรรณภูมิ คือ ที่บ้านโนนทองช้างหนองขอนแก่น ซึ่งชาวกรุงเทพฯ เรียกบึงบอน เจ้าจอมคำแ่วนได้กราบบังคมทูลพระกรุณาให้เพี้ยเมืองแพนแยกมาตั้งเมือง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อพยพบ้านบึงบอนขึ้นเป็นเมืองขอนแก่น ให้เพี้ยเมืองแพนเป็นเจ้าเมืองขอนแก่นขึ้นกับเมืองนครราชสีมา (ประมวล พิมพ์เสน, 2541 : 92) ซึ่งเป็นหัวเมืองใหญ่ ภายหลังได้รับการโปรดเกล้าฯ แล้ว เพี้ยเมืองแพนจึงได้ตั้ง “บือบ้าน”² ปลายปี พ.ศ. 2339 เจ้าจอมคำแ่วนทำความดีความชอบจึงได้รับโปรดเกล้าฯ ตั้งเป็น ท้าวเสือ นอกจากนี้เมืองขอนแก่นซึ่งทดลองทำราชการส่งส่วย

² บือบ้าน คือ ศูนย์กลางของชุมชน หมู่บ้าน บือหรือสายบือ หมายถึง สะดือ ซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางของร่างกายเมือง

เมืองนครราชสีมาครบ 9 ปีแล้ว พระยานครราชสีมามีใบบอกเข้าไปกรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจึงโปรดเกล้าฯ ตั้งเมืองขอนแก่นเป็นเมืองอย่างเป็นทางการให้ขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ พร้อมทั้งตั้งเพี้ยเมืองแพนเป็นที่พระนครศรีบริรักษ์เจ้าเมืองขอนแก่นตรงกับ พ.ศ. 2340 (ประมวล พิมพ์เสน, 2541 : 94) การขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ นั้นมีความหมายต่อการยกฐานะเป็นหัวเมืองใหญ่ ส่วนในด้านการปกครองค่อนข้างมีความเป็นเอกเทศ รวมทั้งมีขนบธรรมเนียมประเพณีในการปกครองที่เป็นของตนเองตามอย่างวัฒนธรรมเดิม เพียงแต่เมืองต่างๆ นั้นจะต้องมีพื้นที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อกรุงเทพฯ นั่นก็คือ การส่งส่วย การเกณฑ์กำลังพล การเกณฑ์แรงงานและอื่นๆ ตามที่ราชสำนักสั่งมา (ดาร์ราร์ตัน เมตตาริกานนท์, 2546 : 51-52) ต่อมาปรับแนวปฏิบัติเป็นต้องไปถือน้ำพิพัฒน์สัตยาปีละ 2 ครั้ง สมเด็จพระยาตากษานุกาภาพเมื่อครั้งดำรงตำแหน่งเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยได้อนุญาตให้กระทำสัตย์ปฏิญาณกันที่วัดกลางของเมือง จะลงไปกรุงเทพฯ เฉพาะเวลาที่มีราชพิธีสำคัญ (ประมวล พิมพ์เสน, 2541 : 120)

กรณีการยกบ้านขึ้นเป็นเมืองและการตั้งชื่อเมืองนั้น ได้แสดงให้เห็นแล้วว่า อำนาจรัฐส่วนกลางกรุงเทพฯ ที่มีบทบาทต่อการสร้างความหมายและนิยามของเมือง ทั้งมีส่วนในการเริ่มต้นใช้แนวคิดท้องถิ่นนิยมในความหมายเชิงพื้นที่และบริหารอำนาจผ่านบรรดาเจ้าผู้นำท้องถิ่นของเมืองต่างๆ (ดาร์ราร์ตัน เมตตาริกานนท์, 2546 : 63-64) โดยเฉพาะกรณี “หลักเมืองขอนแก่น” ซึ่งเป็นพื้นที่สัญลักษณ์สำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจรัฐกับท้องถิ่น ดังจะกล่าวถึงต่อไป คือ การย้ายศูนย์ประสานงานราชการและหลักเมืองขอนแก่น

อำนาจการปกครองที่ส่วนกลางมีต่อเมืองขอนแก่นนั้น ปรากฏเด่นชัดในกรณีการย้ายศูนย์กลางของเมืองที่มีความสำคัญในฐานะศูนย์ประสานงานราชการ ซึ่งจากประวัติศาสตร์เมือง พบว่า ได้มีการย้ายศูนย์กลางของเมืองหลายครั้ง ดังนี้ การย้ายเมืองครั้งที่ 1 นั้น มีสาเหตุจากปัญหาในเรื่องเขตแดนและการควบคุมคนเพื่อเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ส่งส่วยให้กับกรุงเทพฯ เจ้าเมืองขอนแก่นคนที่ 2 หรือท้าวคำยอง ได้ตัดปัญหาความขัดแย้งกับพระจันตะประเทศเจ้าเมืองชลบท ด้วยการย้ายเมือง

ไปอยู่ที่บ้านดอนพันชาดในปี พ.ศ. 2352 โดยตั้งหลักเมืองในเขต ต.บ้านแพง อ.โกสุมพิสัย จ.มหาสารคาม และอาศัยอยู่ที่บ้านดอนพันชาดนี้อยู่เกือบ 30 ปี ในระหว่างนั้นท้าวอินผู้เป็นบุตรคนที่สองของท้าวคำยวงได้มีความดีความชอบจาก การปราบเจ้าอนุวงศ์จึงได้รับโปรดเกล้าฯ เป็นพระนครศรีบริรักษ์ และท้าวอิน จึงได้ตัดสินใจย้ายเมืองในปี พ.ศ. 2381 มาอยู่บริเวณบ้านพระลับโนนทองริมบึง แก่นนคร อันเป็นบริเวณด้านหลังศาลาครูเย็นปัจจุบันพร้อมทั้งโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง ท้าวอุเป็นผู้ช่วยเจ้าเมือง แล้วสร้างวัดท่าแขกไว้สำหรับทำพิธีกรรมสำคัญเพื่อยืนยัน อำนาจส่วนกลาง คือ พิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ส่วน “เสาบือ” ที่ท้าวอินได้ตั้ง เมื่อครั้งย้ายเมืองมานั้น ปัจจุบันหลายคนไม่รู้ว่าเป็นอะไร เว้นแต่ผู้อาวุโสของ บ้านโนนพันที่ยืนยันว่า เป็น “บือบ้าน” ที่ท้าวอินตั้งขึ้น (นิ่มนวล สุวรรณภูง, สัมภาษณ์ 9 ตุลาคม 2549)

เรื่องราวความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนของเมืองขอนแก่นที่แสดงผ่านสัญลักษณ์ บือบ้านและหลักเมืองมิได้ยุติลงเพียงเท่านั้น เพราะเมื่อท้าวอินสิ้นชีวิตลงทาง ส่วนกลางยังมิได้ทำพิธีแต่งตั้งเจ้าเมืองแทนอย่างเป็นทางการเพียงแต่ให้ท้าวmungบุตร ของท้าวอินรักษาการไปก่อน ส่วนท้าวอุได้รับโปรดเกล้าฯ เป็นราชบุตรและย้ายไป ตั้งกองเก็บส่วยอยู่ที่บ้านดอนนม เนื่องจากกองเก็บส่วยทั้งสองกองนั้นใกล้เคียงกันมาก ท้าวmungจึงได้ขยับกองของตนให้ห่างจากบึงแก่นนครขึ้นไปบริเวณบ้านกกบก ซึ่ง ปัจจุบันเป็นที่ตั้งโรงแรมรสสุคนธ์ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2543 : 45) ส่วนพื้นที่ที่เคยเป็น “เสาบือ” หลักที่ 3 ได้ค่อยๆ กลายสภาพเป็น ปารกพร้อมกับการเกิดขึ้นของตำนานเจ้าปู่ญาคุโฏ ปัจจุบันตำนานนี้ยังอยู่ใน ความทรงจำของผู้อาวุโสบางคนเท่านั้น เนื่องจากชื่อของญาคุโฏได้ถูกเปลี่ยนเป็น ยาคูเย็นโดยอ้างเหตุผลของการพัฒนา

ราว พ.ศ. 2418 กลุ่มจีนฮ่อรุกรานแผ่นดินลาว ส่วนกลางจึงมีใบบอกมายัง ขอนแก่นให้ยกกองทัพขึ้นไปปราบจีนฮ่อโดยมีราชบุตรอุปเป็นแม่ทัพ ชัยชนะจาก การปราบจีนฮ่อครั้งนี้ทำให้ราชบุตรอุได้รับโปรดเกล้าฯ เป็นพระนครศรีบริรักษ์ อันหมายถึง การดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองอย่างเป็นทางการ ซึ่งนำความรู้สึกล้นเนื้อ ต่ำใจมาสู่ท้าวmungผู้เป็นบุตรของท้าวอินเจ้าเมืองเดิมจนล้มป่วยและเสียชีวิตในเวลา

ต่อมา ราชวงศ์ฝ่ายเมืองเดิมจึงตัดสินใจย้ายบ้านออกไปอยู่ที่บ้านทุ่ม (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2543 : 46) พร้อมทั้งทำพิธีตั้งบ้านขึ้นในปี พ.ศ. 2424 ซึ่งการตั้งบ้านนี้เป็นธรรมเนียมของชาวไทยลาว แม้จะตั้งโดยชนชั้นนาระดับเจ้าเมืองแต่ยังไม่สามารถเรียกว่าหลักเมืองได้ เนื่องจากต้องได้รับโปรดเกล้าฯ จากส่วนกลางหรือกรุงเทพฯ เท่านั้น อย่างไรก็ตาม ระยะห่างระหว่างบ้านทุ่มกับบ้านดอนบมมิได้ช่วยบรรเทาปัญหากระทบกระทั่งและความหมางใจระหว่างท้าวอุหรือพระนครศรีบริรักษ์กับราชวงศ์ฝ่ายเมืองเดิมก็ยังมีได้ลดน้อยลง หากแต่ทวีความรุนแรงมากขึ้นจนเกิดกรณีพิพาทและฟ้องร้องกันหลายครั้งจนทางส่วนกลางต้องเอาผิดทั้งสองฝ่าย แต่สิ่งที่สร้างความกระอักกระอ่วนใจให้กับทั้งสองฝ่ายมากที่สุดก็คือ เมื่อส่วนกลางได้มีคำสั่งย้ายเมืองฝ่งบ้านดอนบมให้ไปรวมกับฝ่ายบ้านทุ่ม โดยให้เหตุผลว่า เส้นทาง商旅และการสื่อสารฝ่งบ้านดอนบม นั้นไม่ค่อยสะดวก (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2543 : 50) อย่างไรก็ตาม การย้ายเมืองมารวมกันนี้ท้าวอุมีสถานะความเป็นเจ้าเมืองที่เหนือกว่าและสามารถตั้งหลักเมืองอันเป็นสัญลักษณ์อำนาจจากรัฐส่วนกลางได้โดยชอบธรรมในปี พ.ศ. 2434 ซึ่งหากถือหลักเมืองเป็นรหัสหมาย การย้ายเมืองครั้งนี้จึงเป็นการย้ายเมืองครั้งที่ 3 อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันที่บ้านดอนบมนอกจากจะมีถนนที่ชื่อว่า ศรีบริรักษ์แล้ว ก็ยังมีหลักไม้หลักหนึ่งอยู่ในศาลเจ้าเล็กๆ ติดกับริมแม่น้ำชี หลักไม้นี้ถูกคลุมทับด้วยพวงมาลัยจำนวนมากจนมองไม่เห็นว่ภายในคือ หลักไม้ที่บรรจุเรื่องราวของท้าวอุไว้มากมาย ซึ่งบางคนก็กล่าวว่านี้คือ หลักเมืองของพระนครศรีบริรักษ์ (อุ) บางคนก็ว่านี้เป็นเพียงบ้านเท่านั้น แต่ในบันทึกเมืองขอนแก่นไม่ได้กล่าวถึงเรื่องนี้อย่างจริงจัง มีเพียงชาวบ้านดอนบมที่สร้างตำนานและเรื่องเล่าเพื่อยืนยันอำนาจความศักดิ์สิทธิ์ของพื้นที่ที่เคยครองรับตำแหน่งเจ้าเมืองของท้าวอุเป็นพระนครศรีบริรักษ์ ทว่า อำนาจของท้าวอุที่บ้านทุ่มก็มิได้เกรียงไกรเหมือนเมื่อครั้งไปปราบฮ่อในวัยหนุ่ม เนื่องจากหลังการย้ายเมืองได้ไม่นานส่วนกลางได้ปฏิรูปการปกครองในหัวเมืองเสียใหม่ในปี พ.ศ. 2436 โดยยกเลิกระบบเจ้าเมืองทำให้พระนครศรีบริรักษ์ (อุ) มีฐานะเพียงข้าหลวงประจำเมืองช่วยอำนวยความสะดวกแก่ขุนนางจากส่วนกลางเท่านั้น

ก่อนหน้าทีพระนครศรีบริรักษ์ (อุ) จะลาออกจากราชการนั้น ท่านได้ทำหนังสือขอย้ายเมืองอีกครั้งเนื่องจากเกิดภัยแล้ง บ้านทุ่งประสบปัญหาขาดแคลนน้ำอย่างหนัก ประกอบกับเหตุผลในการสื่อสารกับส่วนกลางได้สะดวกขึ้น ท่านจึงได้รับอนุญาตให้มาตั้งจวนอยู่บริเวณริมบึงแก่นนครด้านทิศตะวันออกใกล้กับศาลมเหสักข์ อันเป็นการย้ายเมืองครั้งที่ 4 ในปี พ.ศ. 2442 ซึ่งเป็นปีเดียวกันกับที่ทางส่วนกลางมีคำสั่งยกเลิกระบบเจ้าเมือง ความระส่ำระสายที่เกิดขึ้นกับโครงสร้างอำนาจเก่านี้ ทำให้ในปี พ.ศ. 2443 ได้เกิดสถานการณ์ความวุ่นวายขึ้นทั่วไปในหัวเมืองลาวจากกรณีกบฏผู้มีบุญ (ประมวล พิมพ์เสน, 2541 : 18) และในปี พ.ศ. 2444 ทางกรมมีประกาศห้ามทำพิธีบูชามเหสักข์ (พิศมัย แสงจันทร์เทศ, 2542 : 65) อันเป็นปฏิบัติการสำคัญของรัฐในการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทางความคิดและพื้นที่ทางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มอำนาจชาวไทยลาว ในบันทึกประวัติเมืองขอนแก่นมิได้มีการกล่าวถึงความคิดของเจ้าเมืองเก่าต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ แต่หลังจากนั้นไม่นานท้าวอุกก็ได้ลาออกจากราชการ และความคิดเกี่ยวกับเจ้าเมืองได้ค่อยๆ ถูกทำให้เลื่อนไปพร้อมกับกรณีพิพาทระหว่างเจ้านายเชื้อสายไทยลาวด้วยกันเมื่อมีตำแหน่งข้าหลวงประจำเมือง ข้าหลวงประจำจังหวัด (ชัยเฉลิม นาคะประเวศ, 2525 : 61-62) และเปลี่ยนเป็นตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดในเวลาต่อมา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดก็คือ ตำแหน่งตัวแทนอำนาจส่วนกลางอันเป็นผลจากการปฏิรูประบบราชการสมัยใหม่นั้นเอง และสิ่งที่แสดงถึงความทันสมัยที่มาพร้อมกับอำนาจในการจัดการพื้นที่ของผู้ว่าราชการจังหวัด คือ แผนพัฒนาพื้นที่ทางกายภาพของเมืองขอนแก่น ไม่ว่าจะเป็นการสร้างถนนหนทาง การปรับปรุงระบบสาธารณสุข โภค ตลอดจนความเจริญเชิงรูปธรรมอื่นๆ ที่ชาวขอนแก่นประจักษ์ได้ด้วยสายตาของตน และตระหนักมากขึ้นถึงอำนาจของการพัฒนาที่นำการเปลี่ยนแปลงมาสู่เมืองขอนแก่นในทุกๆ ด้าน

ผู้เขียนเห็นว่า ข้อมูลเกี่ยวกับการย้ายเมืองหลายครั้งและความขัดแย้งในหมู่เจ้าเมืองเดิม (ลาว) เป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้กลุ่มอำนาจเดิมไม่สามารถผนึกความเข้มแข็งทางชาติพันธุ์ของตนเอาไว้ได้ การสร้างความดีความชอบกับส่วนกลางด้วยการส่งส่วยก็มีได้รักษาผลประโยชน์ให้กับรัฐส่วนกลางได้อย่างสม่ำเสมอ

ประกอบกับรัฐมีแนวทางในการบริหารผลประโยชน์แบบใหม่โดยให้ยกเลิกระบบ
ส่วยเป็นการจัดเก็บภาษีอากรที่ต้องอาศัยผู้มีความเข้าใจในเรื่องนี้ ทำให้รัฐได้ส่ง
เจ้าภาษีนายอากรมาพร้อมกับขุนนางประจำเมืองและยกเลิกระบบเจ้าเมืองในเวลา
ต่อมา อันเป็นรอยต่อที่นำไปสู่การเติบโตของพ่อค้าจีน คหบดี เจ้าภาษีนายอากร
ผู้เป็นเมลิตพันธุ์แห่งอำนาจใหม่ที่เดินทางมาพร้อมกับขุนนางจากส่วนกลาง

กรณีที่ทางการห้ามบูชาหม้อเหล็กในปี พ.ศ. 2444 นั้น ด้านหนึ่งอาจอธิบาย
ได้ว่า แม้ชาวเมืองจะมีหลักเมือง แต่ก็ยังเป็นเพียงสัญลักษณ์แสดงอำนาจรัฐที่มีได้
กลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกับความคิดของชาวไทยลาวซึ่งเป็นคนท้องถิ่นที่ยังยึดถือ
ในอำนาจของหม้อเหล็ก และแม้จะมีคำเรียกสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหลักเมืองว่า หม้อเหล็ก
หลักเมือง แต่สิ่งศักดิ์สิทธิ์นี้ก็มิได้เป็นสิ่งเดียวกันและอาจแสดงให้เห็นการยึดถือที่
แตกต่างกันด้วยพิธีกรรมและการบูชา ดังนั้น รัฐจึงพยายามที่จะสร้างเอกภาพด้วย
การเลื่อนอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ก่อนแล้วหลอมเข้ากับสัญลักษณ์ใหม่เพื่อสถาปนา
อำนาจสูงสุดของรัฐผ่านสัญลักษณ์อำนาจของรัฐนั่นคือ “หลักเมือง” คำถามสำคัญ
ก็คือ หลักเมืองเป็นเพียงพื้นที่ของการแสดงอำนาจรัฐเท่านั้นหรือ และอำนาจนั้น
เชื่อมโยงกับความหมายใดบ้าง

มีผู้กล่าวว่า “หลักเมือง” จัดเป็นตัวอย่างสำคัญในกรณีศึกษาเพื่อเข้าใจศักยภาพ
ของสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งศักยภาพของชนชั้นปกครอง ในการสอดผสาน
อุดมการณ์ผ่านพิธีกรรมเพื่อรักษาเสถียรภาพและสร้างดุลยภาพแห่งอำนาจในการ
ปกครองบ้านเมือง (ชลธิรา สัตยาวัฒนา, 2533 : 188) แม้ในสถานการณ์ที่รัฐ
พยายามจะแสดงให้เห็นว่า ได้พยายามเปลี่ยนแปลงสังคมไทยให้กลายเป็นสังคม
สมัยใหม่ แต่ในขณะเดียวกันรัฐก็พยายามทำให้หลักเมืองเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เพื่อ
สร้างความเชื่อมั่นในการเผชิญหน้ากับภาวะความทันสมัย ซึ่งในประวัติศาสตร์
การเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยของกรุงรัตนโกสินทร์นั้นได้แสดงให้เห็นว่ารัฐได้
ใช้หลักเมืองเป็นพื้นที่ปฏิบัติการทั้งทางการเมืองและวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง
เช่น ยุคที่สยามประเทศต้องเผชิญหน้ากับมหาอำนาจ ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 ได้ทรงปฏิสังขรณ์ซ่อมแซมหลักเมืองและ
องค์ศาลจากรูปศาลาเป็นยอดปรางค์ขึ้นใหม่ (องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก,

2525 : คำนำ) พร้อมทั้งทำพิธีแก้ดวงเมืองและลงดวงเมืองเสียใหม่ บรรจุลง ณ เสาหลักเมืองประกอบพิธีสมโภชถึง 3 วัน 3 คืนเพียงหลังบรมราชาภิเษก 1 ปี (ชลธิรา สัตยารัตนา, 2533 : 191) และต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นช่วงของการปฏิรูปบ้านเมืองครั้งสำคัญ โดยเฉพาะการปฏิรูประบบราชการให้สอดคล้องกับแนวคิดสมัยใหม่ และจากการทำงานภายใต้ระบบราชการแบบใหม่ ส่งผลให้การอธิบายความหมายของคติความเชื่อเรื่องเทพารักษ์ประจำเมืองให้สอดคล้องกับระบบราชการแบบใหม่ เพื่อสร้างความเข้าใจถึงหน้าที่ของเทพารักษ์ประจำเมือง โดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ที่มีหน้าที่ดูแลการปกครองในส่วนภูมิภาคภายใต้การปกครองระบบเทศาภิบาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเปรียบเทียบเทพารักษ์ประจำเมืองให้เข้ากับระบบราชการใหม่ (พรพรรณ เกิดผล, 2542 : 109)

นอกจากนี้ ภายใต้การจัดระบบราชการแบบใหม่ยังส่งผลให้เกิดการขยายความหมายของคติความเชื่อเรื่องหลักเมืองต่างไปจากเดิม กล่าวคือ การตรวจราชการตามหัวเมืองต่างๆ ของพระมหากษัตริย์และข้าราชการที่เป็นเชื้อพระวงศ์ในบางครั้งจะมีการสำรวจโบราณสถานและโบราณวัตถุด้วย อันส่งผลให้พระมหากษัตริย์และข้าราชการนำคติความเชื่อเรื่องหลักเมืองมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างส่วนกลางกับท้องถิ่น เพื่อให้ท้องถิ่นรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับส่วนกลางเนื่องจากมีอดีตร่วมกัน (พรพรรณ เกิดผล, 2542 : 122) เช่นเดียวกับกรณีการเรียกหลักเมืองในอีสานรวมกับความเชื่อเรื่องมหัศจรรย์ว่า ศาลมเหสักข์หลักเมืองนั้น อาจช่วยทำให้คนท้องถิ่นรู้สึกว่ามีเจ้าทาลายระบบความเชื่อเดิม แม้ว่าสถานะของมเหสักข์จะถูกลดความหมายให้กลายเป็นเพียงเทพารักษ์ประจำเมือง และสถานะอำนาจของเจ้าเมืองเดิมจะมีได้สูงส่งอีกต่อไป

อาจกล่าวได้ว่า จุดเปลี่ยนของโครงสร้างอำนาจครั้งสำคัญ คือ การลดฐานะเจ้าเมืองให้เป็นเพียงข้าหลวงประจำเมือง และตำแหน่งข้าหลวงประจำเมืองนี้ได้ถูกแทนที่โดยเหล่าขุนนางจากส่วนกลาง รวมทั้งการเปลี่ยนระบบส่วยเป็นระบบภาษีอากรและจัดเก็บโดยพ่อค้าคหบดีชาวจีน การค้าขายในท้องถิ่นที่เดิมอาศัย

ความสามารถของนายฮ้อยก็ค่อยๆ ถูกแทนด้วยพ่อค้าชาวจีนและสินค้านอก การเติบโตของชุมชนชาวจีนที่มีความชำนาญในการค้าได้ขยายชุมชนออกไปใกล้กับ สถานีรถไฟที่สร้างถึงขอนแก่นใน พ.ศ. 2476 และใน พ.ศ. 2485 หลักเมืองก็ได้ถูกย้ายมายังทุ่งนาของนายโสภณ สุภธีระ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสาร และจดหมายเหตุ, 2543 : 61) ซึ่งอยู่ใกล้กับสถานีรถไฟอันเป็นย่านการค้า และชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งเป็นโอกาสให้บรรดาพ่อค้าชาวไทยเชื้อสายจีน เหล่านี้ได้ทำพิธีอัญเชิญวิญญาณบรรพบุรุษของตนมาอาศัยอยู่กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ณ หลักเมืองอันเป็นสัญลักษณ์อำนาจของรัฐ แต่มิได้มีการกล่าวว่า วิญญาณบรรพบุรุษของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นได้รับการอัญเชิญมาด้วยหรือไม่ เพียงแต่ระบุว่าหลักเมืองนี้มีชื่อว่า “อินทรีตา” ในขณะที่ชาวจีนเรียกว่า “หลักเมืองกง” (เทศบาลนครขอนแก่น, 2550 : 8) อย่างไรก็ดีตามชื่อ “หลักเมืองอินทรีตา” ก็เป็นที่รู้จักน้อยกว่า “หลักเมืองกง” พร้อมกันนี้ชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาล ได้ใช้พื้นที่หลักเมืองเป็นพื้นที่สำหรับประกอบกิจกรรมตามความเชื่อของตนคล้ายกับเป็นศาลเจ้าจีนอีกแห่งหนึ่ง บางคนจึงเรียกศาลหลักเมืองขอนแก่นว่า ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองขอนแก่น และเมื่อชาวไทยเชื้อสายจีนในตลาดขอนแก่นคิดรวมกลุ่มกันก่อตั้งคณะสิงโตก็ใช้พื้นที่หน้าศาลเจ้าพ่อหลักเมืองเป็นพื้นที่ในการฝึกซ้อม โดยตั้งชื่อคณะสิงโตลูกเจ้าพ่อหลักเมืองขอนแก่นด้วยเหตุผลว่า เพื่อให้อำนาจศักดิ์สิทธิ์ของหลักเมืองคอยปกป้องคุ้มครองพวกตน การเข้าใกล้ศูนย์กลางอำนาจของชาวไทยเชื้อสายจีนนั้นได้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องในขณะที่ตำนานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนดั้งเดิมรอบๆ บึงแก่นนคร ได้ถูกลดทอนลง โดยเฉพาะเมื่อเจ้าปู่ญาคุโฏถูกเปลี่ยนชื่อเป็นเจ้าปู่ยาครูเย็น และอัญเชิญให้เข้าไปประดิษฐานอยู่ภายในศาลเจ้าจีน ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมของชาวไทยเชื้อสายจีนต่อการมีบทบาทนำในเทศบาลนครขอนแก่น

การที่ชาวไทยเชื้อสายจีนได้อัญเชิญวิญญาณบรรพบุรุษของตนมาอยู่ร่วมกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหลักเมืองนั้น นอกจากจะทำให้วิญญาณบรรพบุรุษของชาวไทยเชื้อสายจีนได้ใกล้ชิดกับอำนาจศักดิ์สิทธิ์สูงสุดแห่งรัฐแล้วยังแสดงสถานะทางสังคมของกลุ่มตนให้คนท้องถิ่นและคนกลุ่มอื่นๆ ในขอนแก่นได้รับรู้ถึงความสัมพันธ์

อันติระหว่างทายาทชาวจีนโพ้นทะเลกับอำนาจรัฐและข้าราชการในระบบใหม่อีกด้วย โดยเฉพาะเมื่อรัฐได้กำหนดใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และกำหนดให้ขอนแก่นเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลจากนโยบายดังกล่าว ทำให้เกิดการพัฒนาคอนกรีตพื้นฐานเพื่อรองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจ นอกจากจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทางกายภาพของเมืองแล้วยังมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสถานะทางสังคมของกลุ่มธุรกิจไทยเชื้อสายจีนอย่างมาก อันเนื่องมาจากความสามารถทางการค้าและโอกาสในการสะสมทุน ซึ่งเป็นความลงรอยของโลกาภิวัตน์ทางการเมืองกับอำนาจทุนเสรี

การบรรจบกันระหว่างทุนและโอกาสในการมีส่วนร่วมทางการเมืองหลัง พ.ศ. 2523 เมื่อรัฐใช้นโยบายกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่นเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนา ทำให้ทายาทจีนโพ้นทะเลที่ประสบความสำเร็จในการทำธุรกิจผันตัวเองเข้าสู่พื้นที่การเมืองท้องถิ่น ความร่วมมือระหว่างภาคราชการกับภาคเอกชน จึงดำเนินไปอย่างกลมกลืนมากขึ้น พ.ศ. 2527 โรงแรมโฆมะ หรือสกุลโฆมะวิสุทธิ จากตระกูลโคว์ ซึ่งเป็นตระกูลหนึ่งในผู้นำการก่อตั้งโรงเรียนอัสสัมชัญวิทยาลัย ได้สร้างศาลาสักการะให้ศาลหลักเมืองมีพื้นที่กว้างขวาง สวยงาม เหมาะแก่การสักการะบูชาและประกอบพิธีกรรมตามความศรัทธา ภายในอาคารสักการะเต็มไปด้วยตุ๊กตาจีนที่จำลองภาพของเทพเจ้าองค์ต่างๆ และสิ่งของอันเป็นสัญลักษณ์ความเป็นมงคลตามความเชื่อของชาวจีนปรากฏอยู่มากมายภายในอาคารสักการะ สัญลักษณ์สำคัญเหล่านี้มักจะเพิ่มมากขึ้นหลังเทศกาลสำคัญ เช่น วันตรุษจีน วันไหว้พระจันทร์ หรือเป็นการถวายเพื่อแก้บนกับเจ้าพ่อหลักเมืองขอนแก่น เป็นต้น

ปัจจุบันในแต่ละวันจะมีชาวไทยเชื้อสายจีนที่อาจเรียกตัวเองว่า “คนขอนแก่น” มาสักการะศาลหลักเมืองเป็นจำนวนมาก ซึ่งความหมายของการสักการะมิได้เป็นการเดินทางมาแสดงความเคารพอำนาจรัฐ แต่มีความหมายของการสักการะเพื่อไหว้วิญญาณบรรพบุรุษและขออำนาจศักดิ์สิทธิ์จาก “เจ้าพ่อ” หลักเมืองขอนแก่นคุ้มครองให้ชีวิตเกิดความเป็นมงคล การค้าขายเจริญรุ่งเรือง ส่วนงานประเพณีที่สำคัญที่สุดของชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลนครขอนแก่นที่กล่าวถึงแล้วคือ งานสมโภชศาลเจ้าปู่เจ้าทวดมา โดยเฉพาะพิธีแห่เจ้านั้น ขบวนแห่เพื่อแจ้งข่าว

ต้องมาเริ่มต้นขบวนที่ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองขอนแก่น พร้อมทั้งการแสดงความเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งนำโดยสิงโตลูกเจ้าพ่อหลักเมือง และสิงโตมังกรกลายเป็นสัญลักษณ์สำคัญที่นำขบวนพิธีสำคัญระดับเมือง เช่น นำขบวนพิธีอัญเชิญเส้าหลักเมืองจำลองนำขบวนคนขอนแก่นเดินลอดประตูเมืองในพิธีเปิดประตูเมืองใหม่ เป็นต้น โดยเฉพาะกิจกรรมระดับเมืองที่คณะผู้บริหารเทศบาลฯ เป็นผู้รับผิดชอบนั้น เห็นได้ชัดว่าหากต้องการภาพของการมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืนใหญ่ตามเป้าหมายการสร้างการเมืองภาคประชาชนนั้นก็ต้องอาศัยเครือข่ายทางสังคมจากองค์กรเชื้อชาติและภาคเอกชนซึ่งส่วนใหญ่ คือ ชาวไทยเชื้อสายจีน โดยมีสิงโตมังกรลูกเจ้าพ่อหลักเมืองเป็นศูนย์กลางร่วมความสัมพันธ์

หลักเมืองขอนแก่นในฐานะพื้นที่อัตลักษณ์ : ความหมายใหม่ในบริบทการกระจายอำนาจ

ปี พ.ศ. 2544 เทศบาลนครขอนแก่นภายใต้การนำของ “พรรครักพัฒนา นครขอนแก่น” โดยมีนายพีระพล พัฒนพีระเดช ดำรงตำแหน่งเป็นนายกเทศมนตรีและรองนายกฯ อีก 4 คน ทั้งหมดล้วนเป็นทายาทจีนโพ้นทะเลที่ประสบความสำเร็จทางธุรกิจก่อนก้าวเข้าสู่เวทีทางการเมือง คณะผู้บริหารได้นำแนวคิดที่จะปรับปรุงอาคารศาลหลักเมืองและปรับสภาพภูมิทัศน์โดยรอบเข้าสู่เวทีสภาเมืองขอนแก่นซึ่งเป็นเวทีประชาพิจารณ์ที่ก่อตั้งในราวปี พ.ศ. 2541 หลังจากมีมติรับหลักการให้เทศบาลปรับปรุงศาลหลักเมือง เทศบาลฯ จึงเสนอให้จัดประกวดแบบศาลเจ้าและประตูเมืองพร้อมคำนวณงบประมาณ เพื่อเสนอต่อสภาเมืองขอนแก่น นอกจากนี้จะมีการประชุมในเวทีสภาเมืองแล้ว เทศบาลฯ ยังได้จัดให้มีพิธีกรรมต่างๆ เพื่อแสดงถึงความศักดิ์สิทธิ์ของพื้นที่หลักเมืองรวมทั้งเป็นการเสริมความหมายศักดิ์สิทธิ์ให้พื้นที่ที่จะปรับปรุงใหม่ด้วย อันได้แก่ พิธีบอกกล่าวต่อเทพยดาฟ้าดินเพื่อขออนุญาตพิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง พิธีปลุกเสกเส้าหลักเมืองจำลอง พิธีอัญเชิญเส้าหลักเมืองจำลอง พิธีมหาพุทธาภิเษก-เทวาภิเษกวัดมุนีมงคลเหรียญเจ้าพ่อมเหศักดิ์-เจ้าพ่อหลักเมือง รุ่น “พลังศรัทธา บูชาส่งผล มหามงคล มหาบารมี” พิธียกยอดฉัตรทองคำ เป็นต้น (เทศบาลนครขอนแก่น, 2550 : 9-10) พิธีต่างๆ ดังกล่าวมานี้ล้วน

มีความหมายต่อการประกอบสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับพื้นที่และเพื่อสร้างสำนึกร่วมของคนขอนแก่นต่อศาลเจ้าพ่อหลักเมืองขอนแก่น

ระหว่าง พ.ศ. 2548-2550 เป็นช่วงที่เทศบาลนครขอนแก่นดำเนินแผนพัฒนา “แห่งปี่มหามงคล” เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในวโรกาสการครองราชย์ครบ 60 ปี และเจริญพระชนมายุครบ 80 พรรษา ซึ่งแผนพัฒนาดังกล่าวนี้นี้ประกอบด้วย แผนบริหารนโยบายสาธารณะและแผนงานด้านวัฒนธรรมเมือง โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างเมืองน่าอยู่และสังคมเอื้ออาทรที่เน้นการมีส่วนร่วม และเน้นการสร้างความเข้มแข็งของการเมืองภาคประชาชน หรือประชาสังคม (เทศบาลนครขอนแก่น, 2548 : 8) โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนและภาคประชาชนที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของการเมืองภาคประชาชน นั้นนับว่าเป็นโจทย์สำคัญของเทศบาลฯ เนื่องจากแม้เทศบาลนครขอนแก่นจะเป็นหน่วยทางการเมืองที่รองรับการกระจายอำนาจการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย และเทศบาลนครขอนแก่นได้เปิดเวที “สภาเมืองขอนแก่น” เพื่อรองรับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการแสดงความคิดเห็นและร่วมตัดสินใจโครงการพัฒนาเมือง แต่ปรากฏการณ์สนามแสดงให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมในเวทีสภาเมืองตามหลักการประชาธิปไตยไม่สามารถสร้างพลังในการมีส่วนร่วมได้มากนัก จากการติดตามกิจกรรมเมือง พบว่า พื้นที่การจัดแสดงทางวัฒนธรรมและพิธีกรรม คือ พื้นที่ที่มีประชาชนเข้าร่วมมากที่สุด ทั้งในส่วนของกิจกรรมเทศกาลงานเมือง พิธีกรรมบวงสรวง และสมโภช คณะผู้บริหารเทศบาลฯ ตระหนักในประเด็นนี้เป็นอย่างดี จึงพยายามกำหนดยุทธศาสตร์ต่างๆ เพื่อให้เกิดภาพการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ดังนั้น การสร้างพื้นที่ที่นำไปสู่การสร้างควมหมายร่วมกันของคนเมืองขอนแก่น จึงเป็นประเด็นสำคัญที่เทศบาลฯ ได้จัดให้มีขึ้น

สถานที่สำคัญที่ทำให้เกิดกระบวนการสร้างความหมายร่วมกันที่ผู้วิจัยจะกล่าวถึง คือ ศาลหลักเมืองขอนแก่น และสัญลักษณ์สำคัญอื่นๆ ที่สร้างขึ้นเพื่อเสริมความหมายของเมืองให้โดดเด่นยิ่งขึ้น เช่น การสร้างประตูเมืองใหม่เพื่อปรับฮวงจุ้ยเมืองให้เสริมรับกับพื้นที่บริเวณศาลหลักเมือง และการสร้างรูปปั้นท้าวสีโทบนหัวเสาไฟฟ้า เป็นต้น รวมทั้งปฏิบัติการสำคัญในการผนึกความหมายที่หลากหลาย

ด้วยพิธีกรรมและการสมโภช จากการติดตามความเคลื่อนไหวดังกล่าวผู้วิจัยมีความเห็นว่า เวทีสภาเมืองขอนแก่นเป็นเพียงรูปแบบเชิงหลักการที่แสดงลักษณะประชาสังคม แต่พื้นที่ปฏิบัติการที่คณะผู้บริหารเทศบาล ตระหนักถึงความเป็นไปได้ในการสร้างทั้งการมีส่วนร่วมและสำนึกร่วมที่สำคัญยิ่งกว่า คือ ศาลหลักเมืองขอนแก่น

ดังได้กล่าวแล้วว่า กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นสิ่งที่มีการกำหนดชุดโครงการและวางแผนขั้นตอนในการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในช่วงปลายปี 2549-2550 นั้น ผลการดำเนินโครงการหลายโครงการได้สำเร็จเป็นรูปแบบและเริ่มดำเนินการในขั้นตอนของการระดมความร่วมมือของชาวเมืองในการสร้างความหมายให้กับพื้นที่ร่วมกัน ซึ่งพื้นที่พิธีกรรมที่สำคัญระดับเมืองในรอบปี 2549-2550 นั้น พื้นที่ที่มีความเคลื่อนไหวในด้านพิธีกรรมเพื่อสร้างสำนึกร่วมของชาวขอนแก่นมากที่สุด คือ ศาลหลักเมือง เช่น ในเดือนมกราคม 2549 เทศบาลได้ร่วมกับองค์กรเอกชนและภาคประชาชนทำพิธีปลุกเสกเหรียญมหัศจรรย์พร้อมกับเริ่มโครงการก่อสร้างอาคารสักการะหลังใหม่ จากนั้นในวันที่ 9 กันยายน 2549 ได้จัดพิธีอัญเชิญเสาหลักเมืองจำลอง พร้อมมีขบวนแห่อย่างยิ่งใหญ่ ซึ่งภายในขบวนแห่ได้จำลองภาพประวัติศาสตร์การอพยพของบรรพบุรุษชาวเมืองขอนแก่นเพื่อตั้งชุมชนขบวนแห่ประกอบไปด้วย ขบวนสิงโตนำหน้าขบวนเจ้าเมือง/ชนชั้นนำ ตามด้วยขบวนนักปราชญ์ราชบัณฑิต ตลอดจนพ่อค้า ประชาชน และทหาร ปิดท้ายด้วยขบวนแสดงรางวัลการบริหารของเทศบาลนครขอนแก่นที่ได้รับจากสถาบันพระปกเกล้า การจำลองภาพประวัติศาสตร์จึงเป็นการเขียนประวัติศาสตร์ซ้ำ โดยเทศบาล พร้อมกับการจารึกให้ผู้คนได้จดจำความสามารถในการพัฒนาเมืองขอนแก่นของทายาทจีนโพ้นทะเลที่ทำหน้าที่บริหารจัดการพื้นที่และเมื่อศาลาหลักเมืองหลังใหม่ได้ก่อสร้างแล้วเสร็จตามแผนในปลายปี 2550 เทศบาล ได้จัดชุดกิจกรรมทางวัฒนธรรมในบริเวณศาลเจ้าพ่อหลักเมืองขอนแก่น รวมทั้งได้จัดพิธีเปิดและสมโภชศาลหลักเมืองขอนแก่นอย่างยิ่งใหญ่ ซึ่งความหมายของกิจกรรมเหล่านี้มีผลต่อสำนึกร่วมทางสังคม โดยเฉพาะสำนึกความเป็น “คนขอนแก่น” อันสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทั้งในส่วนของการจัดแสดงวัฒนธรรมและการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะด้วยกระบวนการ

ภาคประชาชน ซึ่งเป็นระเบียบของการปกครองส่วนท้องถิ่นที่รัฐและองค์กรเหนือรัฐกำหนดขึ้น

สิ่งที่ควรพิจารณา คือ ปรากฏการณ์ขณะประกอบพิธีล้วนเกี่ยวข้องกับการสร้างความหมายเชื่อมโยงกับแผนการบริหารนโยบายสาธารณะและวัฒนธรรมเมือง ซึ่งถูกกำหนดไว้อย่างเป็นระบบนั้น มีนัยเชื่อมโยงกับความหมายทางสังคมของกิจกรรมในปีต่อมาอย่างยิ่ง โดยเฉพาะความหมายต่อกิจกรรมในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์อย่างศาลหลักเมือง เมื่อการดำเนินการสร้างอาคารหลักเมืองใหม่เสร็จสิ้นลง กิจกรรมสมโภชศาลหลักเมืองได้ถูกจัดขึ้นอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนและตลอดเดือนธันวาคม 2550 ซึ่งรายละเอียดของปฏิบัติการต่างๆ ของพิธีกรรมเฉลิมฉลองและสมโภชนั้น เป็นสิ่งที่ไม่ได้กล่าวไว้ในแผนงานโครงการพัฒนาเมือง แต่เป็นกิจกรรมที่มีรายละเอียดมากมาย มีขั้นตอนสำคัญที่สร้างความหมายทางสังคมและความหมายศักดิ์สิทธิ์ให้กับพื้นที่ รวมทั้งสร้างสำนึกความเป็นคนขอนแก่นได้อย่างยิ่ง ซึ่งทำให้เชื่อได้ว่า สิ่งเหล่านี้ได้มีการเตรียมการไว้ล่วงหน้าอย่างรัดกุม เพราะต้นเดือนกรกฎาคม 2550 เทศบาลนครขอนแก่นได้จัดงานแถลงข่าว บริเวณสวนสุขภาพบึงทุ่งสร้าง เกี่ยวกับการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระชนมพรรษา 80 พรรษา และงานสมโภชศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์หลักเมืองขอนแก่น โดยในงานดังกล่าวนี้ได้มี “พิธีลงนามความร่วมมือ” (MOU) ระหว่างเทศบาลนครขอนแก่นและมหาวิทยาลัยขอนแก่น เรื่อง ศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งได้เสนอแนวคิดในการจัดงานสมโภชศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์หลักเมือง ด้วยแนวคิดที่เน้นการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนและภาคประชาชนในการสร้างความหมายหลักเมืองและสร้างสำนึกร่วมขอนแก่น โดยเทศบาลฯ ได้ออกแบบและแบ่งกิจกรรมออกเป็น 6 หมวด³ 30 กิจกรรม และดำเนินกิจกรรมตลอดเดือนธันวาคม 2550 นายกเทศมนตรีฯ ได้กล่าวถึงเหตุผลในการจัดกิจกรรมสำคัญดังกล่าวนี้ว่า

³ กิจกรรมทั้ง 6 หมวดนั้น ได้แก่ หมวดร่วมบูชา หมวดร่วมบริจาค หมวดร่วมกิจกรรม หมวดร่วมเฉลิมพระเกียรติ หมวดร่วมตื่นตาตื่นใจ และหมวดร่วมกุศลอันยิ่งใหญ่ โดยความร่วมมือของจังหวัดขอนแก่น เทศบาลนครขอนแก่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ชมรมลูกเจ้าพ่อหลักเมือง และชมรมร้านทองจังหวัดขอนแก่น

นอกเหนือจากการสร้างพื้นที่อันเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนเมืองขอนแก่นแล้ว ยังต้องสร้างแหวนที่วัดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของคนขอนแก่นไว้ด้วย โดยการนำความศักดิ์สิทธิ์มาโยงกับความร่วมมือ (พีระพล พัฒนพีระเดช, สัมภาษณ์ 27 ธันวาคม 2549)

“การนำความศักดิ์สิทธิ์มาโยงกับความร่วมมือ” นั้น มิได้เป็นเพียงเหตุผลที่กล่าวอย่างผิวเผิน เพราะจากการติดตามความเคลื่อนไหวของกิจกรรมเมืองทำให้เห็นว่า คณะผู้บริหารเทศบาลฯ ได้ใช้ความหมายศักดิ์สิทธิ์เป็นยุทธศาสตร์นำไปสู่ความร่วมมือระดับเมืองอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ สัญลักษณ์หลายอย่างที่เลือกมาใช้นั้น ส่วนหนึ่งถูกทำให้เป็นพื้นที่แสดงความหมายต่อปัจเจก เช่น การเขียนวันเดือน ปีเกิดของตน ลงบนแผ่นทองแดงก่อนที่จะนำแผ่นทองแดงนั้นไปวางไว้ในหลุมที่จะประดิษฐานหลักเมืองจำลอง โดยมีความหมายว่า เพื่อให้ “ดวงคน” เสริม “ดวงเมือง” และดวงของแต่ละคนจะได้ใกล้ชิดกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของเมือง เป็นต้น จากปฏิบัติการเพื่อสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับพื้นที่ ทำให้เห็นว่าความศักดิ์สิทธิ์มิได้มีความหมายโดยปราศจากความสัมพันธ์กับความหมายอื่น หากแต่ความหมายศักดิ์สิทธิ์ของพื้นที่ คือ สิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้นจากความหมายของสัญลักษณ์ต่างๆ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่ง คือ ความศักดิ์สิทธิ์นั้นคือการหลอมชุดความหมายจากสัญลักษณ์มากมายเข้าด้วยกัน และย่ำสำนึกร่วมด้วยกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

การสร้างความหมายและการสถาปนาทุนสัญลักษณ์ในพื้นที่อัตลักษณ์

ในชุดกิจกรรมทั้งหมดที่เทศบาลฯ ออกแบบเพื่อสร้างความหมายให้กับพื้นที่ และสร้างสำนึกร่วมคนขอนแก่นนั้นส่วนหนึ่งได้แสดงถึงการมีอำนาจนำทางวัฒนธรรมของทายาทจีนโพ้นทะเล โดยเฉพาะในหมวดที่ว่าด้วย “ร่วมตื่นตาตื่นใจ” และ “ร่วมกุศลอันยิ่งใหญ่” โดยในหมวด “ร่วมตื่นตาตื่นใจ” นั้น ได้แก่ การแข่งขันสิงโตมังกรชิงแชมป์เฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษาแห่งประเทศไทย โดยเทศบาลนครขอนแก่นร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัด และชมรมสิงโตมังกรจังหวัดขอนแก่น เป็นเจ้าภาพจัดงานแข่งขันระหว่างวันที่ 13-14 ธันวาคม 2550 มีประเทศที่เข้าร่วมแข่งขัน

ทั้งหมด 7 ประเทศ ได้แก่ สิงคโปร์ ฮองกง มาเลเซีย มาเก๊า อินโดนีเซีย ไต้หวัน และไทย ซึ่งนอกจากจะเป็นการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษาแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นของจังหวัดขอนแก่นสู่สายตานานาชาติประเทศได้รู้จักมากยิ่งขึ้นด้วย อาจกล่าวได้ว่า การจัดกิจกรรมแข่งขันสิงโตมังกรนานาชาตินั้น ในด้านหนึ่ง คือ การแสดงอัตลักษณ์จีนอย่างเด่นชัดในพื้นที่สัญลักษณ์ของอำนาจรัฐ และอัตลักษณ์จีนนี้ได้ถูกเลือกใช้สื่อความหมายทางสังคมกับชาวจีนโพ้นทะเลในระดับนานาชาติ ซึ่งการเลือกแสดงอัตลักษณ์จีนในพื้นที่ดังกล่าวนี้นอกจากจะเป็นการสถาปนาอัตลักษณ์จีนไว้ในพื้นที่อำนาจรัฐแล้ว อีกระดับหนึ่งอาจหมายถึงการขยายจักรวาลวิทยาของเมืองขอนแก่นให้กว้างขวางออกไปจากพรมแดนอำนาจรัฐอีกด้วย และการเสริมอำนาจของทุนทางสัญลักษณ์ของทายาทชาวจีนโพ้นทะเลในพื้นที่หลักเมืองครั้งนี้ คือ การให้สมาชิกคณะสิงโตมังกรจาก 7 ประเทศร่วมทำพิธีอัญเชิญยอดฉัตรทองคำขึ้นประดิษฐานเหนือยอดศาลาหลักเมืองหลังใหม่

ส่วนกิจกรรมในหมวด “ร่วมกุศลอันยิ่งใหญ่” เทศบาลฯ ได้ประชาสัมพันธ์เชิญชวนและขอความร่วมมือจาก ผู้ประกอบการร้านอาหาร โรงแรม มูลนิธิ สมาคม โรงเรียน บริษัทห้างร้านต่าง ๆ ซึ่งล้วนแต่เป็นทายาทจีนโพ้นทะเล ดังนั้น ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองขอนแก่นจึงมิได้เป็นเพียงพื้นที่ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับขอนแก่นเท่านั้น หากแต่กลายเป็นพื้นที่เชื่อมเครือข่ายทางสังคมของทายาทจีนโพ้นทะเลในเทศบาลนครขอนแก่นกับนานาชาติอันข้ามพรมแดนรัฐชาติ ที่สำคัญความหมายทั้งหมดของกิจกรรมดังกล่าวได้ทำให้ทายาทจีนโพ้นทะเลสามารถสถาปนาทุนสัญลักษณ์ในพื้นที่สาธารณะอันเป็นจักรวาลวิทยาของเมืองขอนแก่นได้อย่างงดงาม

นอกจากนี้ การสร้างอาคารหลักเมืองหลังใหม่และการปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบที่ช่วยให้มองเห็นเตาเผากระดาษทรงน้ำเต้าและเสาฟ้าดินซึ่งเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวจีน ซึ่งเป็นที่รับรู้ในวงสังคมเมืองขอนแก่นว่า “เสาฟ้าดิน” ด้านทิศเหนือของศาลหลักเมืองขอนแก่นนั้นสร้างโดยครอบครัวโฆะะวิสุทธิ และ การบริจาคเงินนับสิบล้านบาทโดยนายวิญญู ความันท์ (นายกสมาคมตระกูลไควขอนแก่น) เพื่อสมทบทุนกับเทศบาลฯ จัดสร้างอาคารหลักเมืองหลังใหม่ ดังนั้น ในงานสมโภชศาลหลักเมืองและอัญเชิญมณฑปทองคำประดิษฐานเหนือยอดมณฑป

หลักเมืองใหม่ กลุ่มผู้บริจาคเงินสนับสนุนโครงการบูรณะศาลเจ้าพ่อหลักเมืองเป็นจำนวนมากจึงได้ยื่นอยู่ในตำแหน่งสำคัญทั้งในพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ และมีส่วนร่วมในขั้นตอนพิธีการสำคัญของทางราชการ

ในเวทีถวายพระพรพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ประชาชนที่มาร่วมงานและประชาชนที่มารอรับ “เหรียญเจ้าพ่อหลักเมือง-เจ้าพ่อมเหศักดิ์” สูดยอวัดดุมงคลของจังหวัดขอนแก่น รุ่งสมโภชศาลหลักเมืองขอนแก่น ที่เทศบาลฯ เป็นเจ้าภาพจัดทำขึ้น นายกเทศมนตรีฯ ได้ใช้เวทีดังกล่าวสื่อสารให้กับประชาชนที่มาร่วมงานทราบว่า แม้งบประมาณของทางราชการที่ใช้ในการสร้างอาคารหลักเมืองใหม่จะมีไม่มากนัก แต่คณะผู้บริหารฯ ก็สามารถสร้างอาคารที่งามสง่า ซึ่งเป็นอาคารหินอ่อนทั้งหลังแห่งเดียวของประเทศไทยได้ด้วยน้ำใจของกลุ่มนักธุรกิจในนามของภาคเอกชนและภาคประชาชน ไม่ว่าจะโดยการร่วมบริจาคด้วยสายสัมพันธ์ส่วนตัวและความศรัทธา หรือเงินจากการร่วมบูชาวัดดุมงคล รุ่งสมโภชหลักเมืองขอนแก่น ที่จัดสร้างขึ้นในวาระ “มหามงคล” จึงได้ตั้งชื่อเหรียญเจ้าพ่อหลักเมือง-เจ้าพ่อมเหศักดิ์รุ่นนี้ว่า “รุ่นพลังศรัทธา บูชาส่งผล มหามงคล มหาบารมี” ทั้งนี้เพื่อให้การสมโภชหลักเมืองตรงกับวันพระเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ใน ปี พ.ศ. 2550 ซึ่งเป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มีพระชนมายุครบ 80 พรรษา และครองราชย์ 60 ปี ดังนั้นสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ประกอบสร้างความหมายศักดิ์สิทธิ์ให้กับพื้นที่อัครลักษณะจึงไม่เพียงแต่มีความหมายในระดับชุมชนเท่านั้น แต่สัญลักษณ์มากมายที่ชุมนุมอยู่ในพื้นที่ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองขอนแก่นยังมีความหมายต่อการแสดงความจงรักภักดีของ “คนขอนแก่น” และกลุ่มผู้มีอำนาจนำของเมืองขอนแก่นที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ

ความหมายของสัญลักษณ์และพลังของเวลาในพื้นที่อัครลักษณะได้บรรจบกันอีกครั้งภายหลังพิธีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ โดยในวันที่ 17 ธันวาคม 2550 ซึ่งเป็นวันจัดพิธีเปิดศาลหลักเมืองขอนแก่นอย่างเป็นทางการ เทศบาลนครขอนแก่นได้ทำหนังสือกราบบังคมทูลเชิญสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธานเปิดศาลหลักเมืองขอนแก่น ดังนั้นจึงมีข้าราชการทุกระดับ บุคคลสำคัญในแวดวงสังคมเมืองขอนแก่น และ

ประชาชนมารับเสด็จเป็นจำนวนมาก ซึ่งในหมายกำหนดการ นายกเทศมนตรี นครขอนแก่น นายพีระพล พัฒนพีระเดช ได้เข้าเฝ้าฯ ทูลเกล้าฯ ถวายสูจิบัตร และวัดถมุงคลเจ้าพ่อมหศักดิ์-เจ้าพ่อหลักเมือง ชุดที่ 9 จากนั้นนายกเทศมนตรีฯ กราบบังคมทูลรายงาน พร้อมทั้งกราบบังคมทูลเบิก “ผู้มีอุปการคุณ” เข้ารับพระราชทานของที่ระลึก (จำนวน 12 ราย) และเบิกผู้โดยเสด็จพระราชกุศล เข้าเฝ้าฯ ทูลเกล้าถวายเงินโดยเสด็จพระราชกุศลตามพระราชอัธยาศัย (จำนวน 10 ราย) จากนั้นเสด็จฯ เปิดแพรคลุมป้ายเปิดศาลหลักเมือง เสด็จฯ ไปยังศาลหลักเมืองเพื่อทรงพระสุหร่าย ทรงเจิม ทรงปิดทอง ทรงผูกผ้าสีชมพูเสนาหลักเมือง และทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยถวายราชสักการะ

ผู้เขียนเห็นว่า ความหมายของพื้นที่ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นด้วยความหมายของพิธีกรรมและสัญลักษณ์สำคัญต่างๆ ได้กลายเป็นเวทีอันทรงเกียรติแก่วงศ์ตระกูลของกลุ่ม “ผู้มีอุปการคุณ” ซึ่งเป็นการตอบแทนเชิงคุณค่าคืนกลับให้กับผู้สนับสนุนกิจกรรมทางการเมืองของกลุ่ม “รักพัฒนานครขอนแก่น” อย่างสมภาคภูมิ

“ผู้มีอุปการคุณ” ต่อเทศบาลฯ ที่ได้เข้ารับพระราชทานของที่ระลึกนั้น ล้วนแต่เป็นผู้ที่สนับสนุนงบประมาณในโครงการพัฒนาของเทศบาลฯ โดยเฉพาะโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์สถานที่สำคัญและสร้างสัญลักษณ์ของเมืองให้มีความโดดเด่นยิ่งขึ้น สำหรับผู้เข้ารับพระราชทานของที่ระลึกด้านหนึ่ง คือ สัญลักษณ์แห่งการเชิดชูเกียรติยศชื่อเสียงวงศ์ตระกูลให้ได้รับความภาคภูมิใจ อีกด้านหนึ่ง คือ สายสัมพันธ์อันดีและแนบแน่นยิ่งขึ้นสำหรับแวดวงธุรกิจและการเมืองต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของประธานหอการค้าจังหวัดที่กล่าวกับผู้วิจัยไว้ก่อนหน้านี้ว่า

ในด้านงานสังคมต่างๆ คนที่ร่วมกิจกรรมสังคมก็จะเห็นว่าในงานสังคมจะเห็นกันอยู่ว่าใครเป็นใคร ใครบ้างที่จะพอช่วยเหลือกันได้ ฟังพากันได้ พื้นฐานในการทำธุรกิจและการเมืองมีความสัมพันธ์ในแง่ที่ว่า เรามองสังคมส่วนรวม อันเป็นผลการเติบโตในอนาคต สิ่งที่นักธุรกิจคิด คือ สร้างชื่อเสียง เพราะชื่อเสียงจะเป็นสิ่งสร้างวงจรธุรกิจต่อไป (สุรพล ทวีแสงสกุลไทย, สัมภาษณ์ 7 มกราคม 2550)

ทัศนะดังกล่าวข้างต้นนี้ได้แสดงตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมของกลุ่มทุน ที่ไม่เพียงแต่อาศัยอำนาจทางเศรษฐกิจในการสร้างบทบาทนำ หากแต่ยังต้องอาศัยทุนทางสังคมในการสร้างสานเครือข่ายอำนาจของการต่อรองหรือกำหนดฐานะของกลุ่มผลประโยชน์ เพื่อได้นำไปขยายผลและต่อยอดทั้งในรูปของทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคมวัฒนธรรม ไปจนถึงความเป็นสุดยอดของทุนนั่นคือ ทุนทางสัญลักษณ์ อันล้วนแต่เป็นปัจจัยที่นำมาซึ่ง “อำนาจ” โดยเฉพาะการจารึก “ชื่อเสียง” ของกลุ่มตระกูลลงบนพื้นที่สาธารณะนั้น คือ การสถาปนาทุนสัญลักษณ์อันเป็นอำนาจสูงสุดของทุน

บทสรุป

ปัจจุบันพื้นที่บริเวณศาลเจ้าพ่อหลักเมืองขอนแก่น ได้กลายเป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมทางการเมืองและการจัดแสดงทางวัฒนธรรมโดยเทศบาลนครขอนแก่น ในฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ดำเนินนโยบายสาธารณะและวัฒนธรรมเมือง เพื่อสนองนโยบายทางการเมืองของรัฐในบริบทโลกาภิวัตน์ทางการเมืองที่อยู่ภายใต้เงื่อนไข และข้อเรียกร้องของประชาคมโลกต่อการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนในท้องถิ่น แต่ประวัติศาสตร์สังคมเมืองขอนแก่น และปรากฏการณ์จากแผนพัฒนาแห่งปี่มหามงคลได้แสดงถึงการมีอำนาจนำของทนายทนายเงินโพ้นทะเลที่กุมพื้นที่ทางเศรษฐกิจและการเมืองของเทศบาลนครขอนแก่น แม้การจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมในพื้นที่ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองขอนแก่นจะดำเนินไปเพื่อสนองนโยบายรัฐ แต่ในระดับปฏิบัติการของการนำเสนออัตลักษณ์เมืองขอนแก่นนั้น ได้เปิดโอกาสให้กับทนายทนายเงินโพ้นทะเลซึ่งรวมกลุ่มผลประโยชน์ในรูปองค์กรเชื้อชาติ สมาคมต่างๆ และกลุ่มตระกูลได้สถาปนาทุนสัญลักษณ์ในพื้นที่อำนาจ

บรรณานุกรม

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. 2543. วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดขอนแก่น. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.

ชัยเฉลิม นาคะประเวศ. 2525. “ภาคประวัติศาสตร์” ใน **ที่ระลึกอนุสาวรีย์
ภูมิประวัติศาสตร์ จังหวัดขอนแก่นและน่านาสารคดี**. ขอนแก่น :
คลังน่านาธรรม.

ชลธิรา สัตยาวัฒนา. 2533. “ใจบ้าน ใจเมือง และใจคน : ปัญหาการสืบสาวกำเนิด
และเอกลักษณ์ไทย” ใน บี. เจ. เทอร์วิล แอนโทนี ดิลเลอร์ และชลธิรา
สัตยาวัฒนา, บก. **คนไทย (เดิม) ไม่ได้อยู่ที่นี้**. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.

ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์. 2546. **การเมืองสองฝั่งโขง**. กรุงเทพฯ : มติชน.
เทศบาลนครขอนแก่น. 2548. “ผลงานการดำเนินงานตามวิสัยทัศน์” ใน **เอกสาร
ผลงานพัฒนานครขอนแก่น**. ขอนแก่น : เทศบาลนครขอนแก่น.

เทศบาลนครขอนแก่น. 2550. **พิธีเปิดศาลหลักเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น
วันจันทร์ที่ 17 ธันวาคม พุทธศักราช 2550**. ขอนแก่น : เทศบาล
นครขอนแก่น.

ประมวล พิมพ์เสน. 2541. **บันทึกประวัติศาสตร์เมืองขอนแก่น**. ขอนแก่น :
พระธรรมขันธ์.

พรพรรณ เกิดผล. 2542. **การเปลี่ยนแปลงคตินิยมเรื่องเสาหลักเมือง
สมัยรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2325-2535**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร-
มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์.

พิศมัย แสงจันทร์เทศ. 2542. **ประเพณี พิธีกรรมที่เกี่ยวกับมเหสักข์ อำเภอ
พนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์ และการท่องเที่ยว
แห่งประเทศไทย. 2525. **พระหลักเมือง**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์.

ข้อมูลสัมภาษณ์

นิมมวล สุวรรณภู. ราษฎรบ้านโนนทัน ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ขอนแก่น. สัมภาษณ์
9 ตุลาคม 2549.

พระพล พัฒนพีระเดช. นายกเทศมนตรีนครขอนแก่น. สัมภาษณ์ 27 ธันวาคม
2549 ณ เทศบาลนครขอนแก่น.

สุรพล ทวีแสงสกุลไทย. ประธานหอการค้าจังหวัดขอนแก่น. สัมภาษณ์ 7 มกราคม
2550 ณ บริษัทรวมทิว ถนนมิตรภาพ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ขอนแก่น

